

Sosyal Bilgiler Dersinde Dikkat Eksikliği Bulunan Öğrencilerin Dersi Etkili Dinleme Becerilerinin Geliştirilmesi: Eylem Araştırması*

Harun USANMAZ¹

¹Öğretmen, MEB, usanmazharun@gmail.com

Sultan BAYSAN²

²Prof. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, sbaysan@adu.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 2020-03-06

Kabul Tarihi/Accepted: 2020-04-02

ÖZ

Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler dersinde dikkat eksikliği bulunan öğrencilerin dersi etkili dinleme becerilerinin rol yapma yöntemini temel alarak hazırlanan eylem araştırması yolu ile geliştirilmesi ve dinleme becerisini geliştirmeye yönelik öneriler getirilmesidir. Çalışma kapsamında Mersin İli Tarsus İlçesi Yenice Atatürk İlkokulu, 4. sınıflarında okuyan öğrenciler ile bir eylem araştırması yapılmıştır. Çalışma grubu oluşturulurken amaçlı örneklem yönteminden “ölçüt örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Yine öğrenci grubu oluşturulurken okul rehber ve sınıf öğretmenlerinin önerileri dikkate alınarak seçilen alan (psikoloji) uzmanı tarafından Dikkat Eksikliği Testi (Conner’s Testi) uygulanmıştır. Çalışma Dikkat Eksikliği veya Hiperaktivite Bozukluğu tanısı alan ve düzey belirleme formuna iki aşamada dâhil olan 10 öğrenci ile yapılmıştır. Yapılan çalışma planı ile 8 hafta 24 ders saati müfredata uygun olarak konular işlenmiştir. Konular işlenirken öğrencilerin enerjilerini atmaları, empati kurmaları ve dikkatlerini oynadıkları role vermeleri için rol yapma tekniği kullanılmıştır. Araştırma analizinde SPSS 24 programı kullanılmış, bağımlı örneklem t testi yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Conner’s DEHB formuna göre dikkat eksikliği veya hiperaktivite gösteren 10 öğrencinin çalışma öncesi ve sonrası başarı testleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak istatistiksel analizde bulunan sonucun sınırda anlamlılık göstermesi, katılımcı sayısının azlığından dolayı bu sonucun çıkmış olabileceğini, daha fazla katılımcıyla yapılacak çalışmalarda bu sonucun anlamlı çıkabileceği şeklinde yorumlanabilir. Araştırmanın giriş bölümünde sosyal bilgiler, dikkat eksikliği ve dinleme ile ilgili bilgiler verilmiştir. Yöntem bölümünde eylem araştırması metodolojisi, katılımcılar, veri toplama araçları, verilerin analizleri açıklanmıştır. Elde edilen bulgularla sonuç ve tartışma oluşturulup öneriler getirilmiştir. Sonuçlar, dikkat eksikliği veya hiperaktivite tanısı alan çocuklara nasıl yaklaşım gösterilebileceğinin farkında öğretmenler yetiştirilmesinin önemine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler dersi, dikkat eksikliği, etkili dinleme, eylem araştırması, ilkokul, rol yapma

Developing Effective Listening Skills of Students with Attention Deficit in Social Studies Courses: Action Research

ABSTRACT

The aim of this study is to develop effective listening skills of the students who have attention deficit in the Social Studies course by using the action research prepared based on the role-playing method of effective listening skills and to make suggestions to improve listening skills. Within the scope of the study, action research was carried out with the students in the 4th grade of Yenice Atatürk Primary School in Tarsus District of Mersin. As one of the purposive sampling method “criterion sampling” was used. The Attention Deficit Test (Conner’s Test) was applied to the sampling group by the selected field psychologist according to the suggestions of school counsellors and classroom teachers. The study was conducted with 10 students who were diagnosed with Attention Deficit or Hyperactivity Disorder and included in two stages of determining the levels. With the study plan, subjects were covered in accordance with the curriculum for 8 weeks and 24 hours. While the topics were covered, a role-playing technique was used for the students to discard their energies, empathize and give their attention to the role they played. SPSS 24 program was used in the analysis and dependent sample t-test was used. As a result of the study, no significant difference was found between the pre-study and post-study achievement tests of 10 students showing attention deficit or hyperactivity disorder according to Conner’s ADHD form. However, the statistical analysis showed that the result was significant at the boundary and that the result might have been due to the small number of participants, and it could be interpreted as meaningful in studies with more participants. In the introduction part of the research, information about social studies, attention deficit and listening are given. The methodology of action research, methodology in choosing participants, data collection tools, analysis of the data are explained. The findings, results and discussions were formed and suggestions were also given. The results draw attention to the importance of educating teachers who are aware of how to approach children with attention deficit or hyperactivity disorder.

Keywords: Social studies, attention deficit, effective listening, action research, primary school, role playing

*Bu makale 1. yazarın 2. yazar danışmanlığında yazdığı tezden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Öğrenimini dinleyerek gerçekleştiren birey, tüm hayatı boyunca bu becerisini kullanmaya devam etmektedir. Çocuklar, henüz anne karnındayken dinlemeye başlamaktadır. Doğum sonrasında da bebeklerin konuşabilmek ve sesleri çıkarabilmek için etrafı dinledikleri görülmektedir (Tompkins, 1998: 260. akt. Akyol, 2007). Akyol'a (2007) göre insanların bilgi birikimi edinmesinde ve daha önceki deneyimlerinden faydalanmasında dinleme büyük önem taşımaktadır. Dinleme sayesinde insanların ufkunun açıldığını, öğrenmenin daha kolay bir biçimde gerçekleştiği ifade edilmektedir.

Çocukların dinleyerek geçirdikleri zaman ile dil gelişiminde ve dili öğrenmesinde, dinlemenin önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu rol göz önünde bulundurulduğunda, ilköğretim başta olmak üzere tüm programlarda dinlemeye sistematik bir biçimde yer verilmelidir. Dinleme eğitimine küçük yaşlarda başlanmalı, programın sunduğu bütün imkânlardan yararlanılmalıdır (Demirel ve Şahinel, 2006: 75).

Barr, Barth ve Shermis (1978) Sosyal Bilgiler eğitiminin önemli uzmanlarından görülmektedir. Onlara göre "Sosyal Bilgiler vatandaşlık eğitimi amacıyla insan ilişkileri ile ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesidir" (Günindi, 2005: 32). Türkiye'de Sosyal Bilgiler eğitimi üzerine çalışmalar yapan Erden'e göre temel eğitim okullarında iyi ve sorumluluk sahibi vatandaş yetiştirmek amacı ile sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgiler dayanak tutularak, öğrencilere sosyal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanına "Sosyal Bilgiler" denir (Erden, 1996). Başka bir sosyal bilgiler uzmanı Sönmez ise sosyal bilgilerin, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler olduğunu söylemektedir (Sönmez, 1998: 17). Bu bağlamda önemli görülen Sosyal Bilgiler dersinin öğrenilmesindeki sorunların önüne etkili bir dinleme geliştirilerek geçilebilir.

Özel durumu olan çocuklarda Sosyal Bilgiler dersinin öğrenilmesi zorlaşabilir. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) bu özel durumlardan bir tanesidir. DEHB toplumda %5-7 gibi yüksek bir oranda görülen tıbbi bir rahatsızlıktır. DEHB çocukluktan başlar ve sıklıkla erişkinliğe kadar sürer. Ancak erken tanı ve tedaviye iyi yanıt veren bir bozukluktur (Ercan ve Aydın, 1999).

Bununla birlikte DEHB tanısı bir uzman tarafından, uzmanın çocukla, ailesiyle, sınıf ve rehber öğretmenleriyle görüşmesi sonucu edindiği bilgiler dâhilinde değerlendirmeler yapıldıktan sonra konulabilmektedir (Kayaalp, 2008: 150). Ağırlıklı olarak dikkat eksikliği görülen DEHB tanılı çocuk bulunmaktadır. Tanı konulan bu çocukların %65'inde ise dikkat eksikliğinin yanında hiperaktivite ve dürtüsellik görülmektedir. Çocuklarda görülen davranışların altındaki mekanizmayı anlamak, bu noktada önemli olmaktadır. Sorunun ortaya çıkış şekli, yaş ve cinsiyete göre değişim gösterebilmektedir. Hareketsiz, dalgın ve unutkan çocuklar DEHB tanısı alabilmektedir. Bu çocuklarda genellikle dikkat eksikliği ağır basmaktadır (Ayaz, Ayaz ve Yazgan, 2015). DEHB tanısı almış çocukların durumlarını bilmek ve anlamak aileler için olduğu kadar öğretmenler için de önemlidir. Bu durumdaki çocukların farkında olan bir öğretmen öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaç durumlarına daha olumlu reaksiyon geliştirebilir. Dolayısıyla bu araştırmanın DEHB'li çocukların Sosyal Bilgiler dersinde öğrenmelerini kolaylaştırması ve öğretmenlere rehber niteliğinde olması beklenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler dersinde dikkat eksikliği bulunan öğrencilerin dersi etkili dinleme becerilerinin rol yapma yöntemini temel alarak hazırlanan eylem araştırması yolu ile geliştirilmesi ve dinleme becerisini geliştirmeye yönelik öneriler getirilmesidir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması yöntemi kullanılmıştır. Eylem araştırması var olan problemin belirlenmesi, çözüm bulma, çözümü gerçekleştirme, değerlendirme, eylemin uygulandığı kişi veya kişilerin fikirlerini değiştirme ve değerlendirmenin ışığındaki uygulama basamaklarını içerir. Eylem araştırması her basamağında kendini yansıtmaya, işbirliğine dayalı yansıtmaya ve diyaloga yer vermektedir (Borgia-Schuller 1996). Eylem araştırması bu bağlamda DEHB'li çocuklarda Sosyal Bilgiler dersinin öğretilmesinde iyi bir yol olarak görülebilir. Araştırmada kullanılan eylem planı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Uygulanan Eylem Planı

Hafta	Ders	Ünite	Konu	Etkinlik	Süre
1. HAFTA	1. DERS	Kendimi Tanıyorum	Farklı düşüncelere saygı duyuyorum	Sınıf iki gruba ayrılacak. Beden eğitimi dersinde basketbol ya da yakar top oynamak isteyenler olarak. Rol yapma yöntemi ile konu tartışılacak ve ortak yol bulunmaya çalışılacak.	40 dk
	2. DERS	Kendimi Tanıyorum	Farklı düşüncelere saygı duyuyorum	Sınıf iki gruba ayrılacak. Beden eğitimi dersinde basketbol ya da yakar top oynamak isteyenler olarak. Rol yapma yöntemi ile konu tartışılacak ve ortak yol bulunmaya çalışılacak.	40 dk
	3. DERS	Kendimi Tanıyorum	Farklı düşüncelere saygı duyuyorum	Sınıf iki gruba ayrılacak. Beden eğitimi dersinde basketbol ya da yakar top oynamak isteyenler olarak. Rol yapma yöntemi ile konu tartışılacak ve ortak yol bulunmaya çalışılacak.	40 dk
	1. DERS	Geçmişimi Öğreniyorum	Milli mücadelemiz	Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal Atatürk'ün karşılaştığı zorluklara rol yapma yöntemi ile çözüm önerileri üretecek.	40 dk
	2. DERS	Geçmişimi Öğreniyorum	Milli mücadelemiz	Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal Atatürk'ün karşılaştığı zorluklara rol yapma yöntemi ile çözüm önerileri üretecek.	40 dk
	3. DERS	Geçmişimi Öğreniyorum	Milli mücadelemiz	Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal Atatürk'ün karşılaştığı zorluklara rol yapma yöntemi ile çözüm önerileri üretecek.	40 dk
2. HAFTA	1. DERS	Yaşadığımız Yer	Kayboldum	Okul pikniği sırasında kaybolan bir öğrenci yön bulma yöntemlerini kullanarak öğretmeninin belirttiği toplanma alanına ulaşmaya çalışacak.	40 dk
	2. DERS	Yaşadığımız Yer	Kayboldum	Okul pikniği sırasında kaybolan bir öğrenci yön bulma yöntemlerini kullanarak öğretmeninin belirttiği toplanma alanına ulaşmaya çalışacak.	40 dk
	3. DERS	Yaşadığımız Yer	Kayboldum	Okul pikniği sırasında kaybolan bir öğrenci yön bulma yöntemlerini kullanarak öğretmeninin belirttiği toplanma alanına ulaşmaya çalışacak.	40 dk
	1. DERS	Üretimde Tüketimde	Mesliğimi seçiyorum	Seçilen meslek gruplarının rolüne bürünen öğrenci, o mesleği arkadaşlarına tanıtacak.	40 dk
	2. DERS	Üretimde Tüketimde	Mesliğimi seçiyorum	Seçilen meslek gruplarının rolüne bürünen öğrenci, o mesleği arkadaşlarına tanıtacak.	40 dk
	3. DERS	Üretimde Tüketimde	Mesliğimi seçiyorum	Seçilen meslek gruplarının rolüne bürünen öğrenci, o mesleği arkadaşlarına tanıtacak.	40 dk
	1. DERS	İyi ki var	Teknolojik ürünlerin doğru kullanımı	Evdaki tabletini oyun ve video dışında, ders çalışmak, araştırma yapmak gibi yararlı konularda kullanan bir öğrenciyi rol yapma yöntemi ile tanımlayacak.	40 dk
	2. DERS	İyi ki Var	Teknolojik ürünlerin doğru kullanımı	Evdaki tabletini oyun ve video dışında, ders çalışmak, araştırma yapmak gibi yararlı konularda kullanan bir öğrenciyi rol yapma yöntemi ile tanımlayacak.	40 dk
	3. DERS	İyi ki Var	Teknolojik ürünlerin doğru kullanımı	Evdaki tabletini oyun ve video dışında, ders çalışmak, araştırma yapmak gibi yararlı konularda kullanan bir öğrenciyi rol yapma yöntemi ile tanımlayacak.	40 dk
7. HAFTA	1. DERS	Hep Birlikte	Farkında mıyız?	Çevre kirliliği ile ilgili sivil toplum kuruluşlarını temsil ederek arkadaşlarının bu konudaki duyarlılığını arttırmaya çalışacak (örn. TEMA).	40 dk
	2. DERS	Hep Birlikte	Farkında mıyız?	Çevre kirliliği ile ilgili sivil toplum kuruluşlarını temsil ederek arkadaşlarının bu konudaki duyarlılığını arttırmaya çalışacak (örn. TEMA).	40 dk
	3. DERS	Hep Birlikte	Farkında mıyız?	Çevre kirliliği ile ilgili sivil toplum kuruluşlarını temsil ederek arkadaşlarının bu konudaki duyarlılığını arttırmaya çalışacak (örn. TEMA).	40 dk
	1. DERS	İnsanlar ve Yönetim	Yöneticilerimiz	Her öğrenci kendine seçtiği yönetici modeli (muhtar, okul müdürü, cumhurbaşkanı) ile ilgili arkadaşlarına rol yapma yöntemi ile tanımlayacak.	40 dk
	2. DERS	İnsanlar ve Yönetim	Yöneticilerimiz	Her öğrenci kendine seçtiği yönetici modeli (muhtar, okul müdürü, cumhurbaşkanı) ile ilgili arkadaşlarına rol yapma yöntemi ile tanımlayacak.	40 dk

3.	İnsanlar ve Yönetim	Yöneticilerimiz	Her öğrenci kendine seçtiği yönetici modeli (muhtar, okul müdürü, cumhurbaşkanı) ile ilgili arkadaşlarına rol yapma yöntemi ile canlandırma yapacak.	40 dk
1.	Uzaktaki Arkadaşım	Dünyayı tanıyorum	Farklı ülke insanların rolüne bürünerek, bu insanların kıyafetleri, yemekleri ve yaşam tarzlarını arkadaşlarına tanıtacak.	40 dk
2.	Uzaktaki Arkadaşım	Dünyayı tanıyorum	Farklı ülke insanların rolüne bürünerek, bu insanların kıyafetleri, yemekleri ve yaşam tarzlarını arkadaşlarına tanıtacak.	40 dk
3.	Uzaktaki Arkadaşım	Dünyayı tanıyorum	Farklı ülke insanların rolüne bürünerek, bu insanların kıyafetleri, yemekleri ve yaşam tarzlarını arkadaşlarına tanıtacak.	40 dk

Tablo 1'deki eylem planı çerçevesinde (uygulanmadan önce araştırmaya alınması planlanan katılımcılara, rol oynamaya hazırlık niteliğinde açıklama ve uygulama yapılmıştır. Uygulamalar yapılmadan önce etkinliği yapacak öğrenciler belirlenmiştir. Bu öğrencilere yapacakları etkinlik konusunda kısa bilgi ve açıklama notları verilmiştir. Kimin hangi rolde olduğu belirlenmiştir. Hazırlık uygulamasını açıklayacak olursak:

Kantin Sırası

Konu: Toplumsal Hayatın Kurallarına Uyarım, Sorumluluk, Adalet

Teknik: Yaratıcı drama

Süre: 20 dk.

Hedef ve Davranışlar:

1.Toplumsal hayatta başkalarına karşı saygılı davranışlar geliştirmesi gerektiğine inanır.

Etkinlikler:

Öğretmen sınıfa girer ve “çocuklar, bugün sizinle günlük hayatta çok sık karşılaşılan bir durumu canlandıracağız” der.

Öğretmen, “çocuklar, insan toplumsal bir varlık olarak yaratılmıştır. Bu nedenle insanlar toplum hâlinde yaşamak durumundadır. Toplumda huzurun sağlanması için de her vatandaşın uyması gereken kurallar vardır” şeklinde konuya giriş yapar.

Öğretmen canlandırma yapacak öğrencileri belirler. Bu öğrencilerden, bazıları kantin sırası bekleyen öğrencileri canlandırır. Öğrencilerden biri kantinci, diğerleri ise sırayı bozan ve hak yiyen, huzuru bozan öğrencileri canlandırır. Kantinci olan öğrenci bir masanın arkasına oturur. Diğer öğrenciler önünde sıra olur diğer dördü de sırayı bozan kişilerdir. Sırayı bozan kişiler farklı tiplerde gelebilirler. Sıradaki öğrenciler de bu kişilere karşı tavırlarını gösterirler; hatta oyun kavga rolüne kadar gidebilir.

Örnek Uygulama 1

1. Sırayı Bozan Öğrenci: Bir dakika çok acele bir işim var, öğretmen çağırıyor.

Sıradakiler: “Lütfen! Sıraya geçer misin? Biz de kaç dakikadır bekliyoruz, bizim de acelemiz var” (Onu sıranın arkasına gönderirler).

2.Sırayı Bozan Öğrenci: (Engelli öğrenci) Sıranın en önüne geçer ve “arkadaşlar benim ön tarafa geçmeme izin verir misiniz diye sorar”.

Sıradakiler: Engelli öğrenciye ses çıkarmazlar.

3.Sırayı Bozan Öğrenci: Sıranın en önüne geçer; “burası benim sıram bir işim vardı, arkadaşşıma bir şey söyledim, geldim” der.

Sıradakiler: İyice sinirlenirler.

4. Sırayı Bozan Öğrenci: Hiçbir mazeret belirtmeden sıranın en önüne durur ve itirazlara aldırmaz, büyük olmanın ve kaba kuvvetine güvenmenin özgüveni ile orda bekler, böylece kavga patlak verir.

Tartışma:

Öğretmen oyun sonunda öğrencilerin duygu ve düşüncelerini alır. Aşağıdaki soruları öğrencilere yöneltir:

- Bu kişiler sırayı ihlal edince neler hissettiniz?
- Sırada beklerken birinin sıranızı alması nasıl bir duygu?
- Çok kızdınız mı?
- Günlük hayatta böyle şeyler başınıza geliyor mu?
- O zaman ne yapıyorsunuz?
- Böyle kişiler insanların hakkına mı giriyor? Neden?
- (Sırayı bozanlara) böyle bir davranışı yaparken ne hissettiniz?
- Günlük hayatta benzer alışkanlıklarınız var mı?
- Bu şekilde kurallara uymayan kişiler, topluma nasıl zarar verebilir?

Değerlendirme:

- 1- Toplumsal hayatın kurallarından bazılarını sayınız?
- 2- Toplumda huzurlu ve mutlu olabilmek için nelere dikkat etmeliyiz?

Bu çalışma için öğretmen önceden rollerin yazılı olduğu çalışma kâğıtları hazırlamış; çocuklar istedikleri rolleri seçerek canlandırma yapmışlardır.

Tablo 1’de de görüldüğü gibi yapılan çalışma planı ile 8 hafta ve 24 ders saati müfredata uygun olarak konular işlenmiştir. Konular işlenirken kullanılan rol yapma tekniği sayesinde, öğrencilerin yeni rollere ve duygulara bürünmesi, empati kurması, mecburen dikkatini oynadığı role vermesi, hareketli olarak atmaya çalıştığı enerjisini dersi bölmek için değil, içinde bulunduğu rol içinde kullanması hedeflenmiştir. Bu sayede öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel gelişimine yardımcı olacağı; böylelikle tek doğruyu savunmayan öğrencilerin bu sayede yaratıcılıklarını da ortaya koymalarına imkân yaratacağı düşünülmüştür. Çalışma planı sonunda dikkat eksikliği ve hiperaktivite gösteren öğrencilerin düzey belirleme testindeki ön ve son test puanları karşılaştırılıp, çalışma planının öğrencilere olan katkısı incelenmiştir.

2.1. Çalışma Grubu

Çalışma, araştırmacının görev yaptığı Mersin İli Tarsus İlçesi Yenice Atatürk İlkokulu 4. sınıflarında yürütülmüştür. Çalışma grubu oluşturulurken amaçlı örneklem yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşturulmasıdır. Okul rehber ve sınıf öğretmenlerinin uyguladığı DEHB gözlem formu sonucunda öneriler dikkate alınarak seçilen öğrencilere alan (psikoloji) uzmanı tarafından Dikkat Eksikliği Testi (Conner’s Testi) uygulanmıştır. Çalışma grubunu 4. sınıfa devam eden, uzman tarafından uygulanan Conner’s DEHB Formu ile Dikkat Eksikliği veya Hiperaktivite Bozukluğu tanısı tespit edilen ve başarı testi formuna iki aşamada dâhil olan 10 öğrenci oluşturmaktadır. Tablo 2’de katılımcıların demografik özellikleri yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

<i>Cinsiyet</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>Kız</i>	<i>1</i>	<i>10</i>
<i>Erkek</i>	<i>9</i>	<i>90</i>
<i>Toplam</i>	<i>10</i>	<i>100</i>

Betimsel analiz sonucunda öğrencilerde %90 oranında dikkat eksikliği görülmektedir. Bunun başlıca sebebi ölçüt örnekleme kullanılması ve DEHB gözlem formu uygulanan ve riskli çıkan öğrencilere Dikkat Eksikliği Testi’nin (Conner’s Testi) uygulanmasıdır. Araştırmacı okul iklimine hâkim ve çevre ile diyalog

halinde olduğu için katılımcıların gönüllülüğünün arttığı düşünülmektedir. Ayrıca kurumdan ve Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli yasal izinler alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan çocukların aileleri yürütülen bu çalışma ile ilgili bilgilendirilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Conner's Öğretmen Derecelendirme Ölçeği (Conner's DEHB Formu):

Conner's Öğretmen Derecelendirme Ölçeği, öğretmenlerin öğrencilerin sınıf içi davranışlarını tespit edip değerlendirmesi ve derecelendirmesi amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 4'lü likert tipinde 28 maddeden oluşmaktadır (0=Hiçbir zaman, 3=Her zaman). Ölçek dikkat eksikliği ve hiperaktivite şeklinde iki boyuttan oluşmaktadır. Örnekleme oluşturan yaş grubunda iki boyuttan da 17 puan üstü alınması o kişide dikkat eksikliği veya hiperaktivite durumu olduğunu göstermektedir.

Dikkat eksikliğini tanımlayan maddeler: 7-9-17-18-20-21-22-25-26-27-28. maddelerden oluşmaktadır. 5-8 yaş ise 14-17 arası puanlar, 9-13 yaş ise 17 ve yukarı puanlar dikkat eksikliği olduğunu belirtmektedir.

Hiperaktiviteyi tanımlayan maddeler: 1-2-5-8-11-12-14-15-19-23-24. maddelerden oluşmaktadır. 5-8 yaş ise 14-17 arası puanlar, 9-13 yaş ise 17 ve yukarı puanlar hiperaktivite olduğunu belirtmektedir.

Burada ilave edilmelidir ki Conner's Öğretmen Derecelendirme Ölçeği, hiperaktivite ve dürtüsellüğün ön planda olduğu DEHB tipi, dikkatsizliğin ön planda olduğu tip ve bileşik tip şeklinde üç tip arasında ayırım yapan bir ölçüm sunmamaktadır. Aynı zamanda çocuğu tanımaya yönelik olarak yapılan veliler tarafından uygulanan Conner's Veli Derecelendirme Ölçeği, Sosyal Bilgiler dersinde dikkat eksikliği bulunan öğrencilerin dersi etkili dinleme sorunlarının geliştirmeye yönelik bir çalışma olması ve öğrencilerin sınıftaki gerçekleştirdiği davranışlarını izleyerek yapılması sebebiyle, araştırmada kullanılmamıştır.

Öğretmen DHEB Gözlem Formu:

Öğrencilere Conner's Öğretmen Derecelendirme Ölçeği yapılmadan önce, öğrenci seçimi yapmak amacıyla uygulanmıştır.

Başarı Testi Formu:

Öğrencilerin düzeylerini belirlemek için belirlenen konuları kapsayan kazanımlara yönelik 18 soru sorulmuştur. Sonuçlar 100 tam puan üzerinden değerlendirilmiştir. Başarı testi deneyimli öğretmenler tarafından hazırlanmıştır. Sorular çoktan seçmeli, boşluk doldurma ve eşleştirme şeklindedir.

2.3. Verilen Analizi

Verilerin analizinde SPSS 24 (Statistical Package for the Social Sciences) programında öncelikle dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri gösteren öğrencilere yönelik betimsel analizler yapılmıştır. Daha sonrasında öğrencilerin çalışma öncesi ve çalışma sonrasına ilişkin (ön test ve son test) başarı testi sonuçları ele alınmış ve aralarındaki farklılığa bağımlı örneklem t testi ile bakılmıştır. Son olarak çalışmaya katılım ölçütü olarak dikkat eksikliği veya hiperaktiviteden herhangi birinin gösterilmesi yeterli olduğu için dikkat eksikliği veya hiperaktivite göstermeyen öğrenciler çalışma dışında bırakılarak kalan öğrencilerin ön ve son testleri arasındaki farklılığa tekrar bakılmıştır.

3. BULGULAR

Sınıf öğretmenlerinin çok kültürlülük algıları ve öğretmenlik meslek algıları üzerinde cinsiyetin anlamlı bir etkisinin olup olmadığını ortaya koymak için ilişkisiz örneklem için t testi yapılmıştır. T testi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. *Dikkat Eksikliği ve Hiperaktiviteye Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları*

	<i>Frekans</i>	<i>Yüzde</i>	<i>Ort.</i>	<i>Std. sapma</i>
<i>Dikkat eksikliği</i>			17,40	5,93
<i>Var</i>	7	70,0		
<i>Yok</i>	3	30,0		
<i>Hiperaktivite</i>			22,90	3,54
<i>Var</i>	9	90,0		
<i>Yok</i>	1	10,0		

Tablo 3'te betimsel analiz sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde çalışmaya katılan öğrencilerin %70'i dikkat eksikliği gösterirken, %30'u göstermemektedir. Öğrencilerin dikkat eksikliği puanlarının ortalaması ise $17,40 \pm 5,93$ olarak bulunmuştur. Öğrencilerin %90'ında hiperaktivite görülürken, %10'unda görülmemiştir. Öğrencilerin hiperaktivite puanlarının ortalaması ise $22,90 \pm 3,54$ olarak bulunmuştur.

Tablo 4. *Düzyer Belirleme Testine Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları ve Aralarındaki Farklara Yönelik Bağımlı Örneklem t Testi Analizi Sonuçları*

	<i>N</i>	<i>Min</i>	<i>Maks</i>	<i>Ort.</i>	<i>Std. sapma</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>Ön test</i>	10	13	58	32,50	14,61		
<i>Son test</i>	10	18	55	37,60	14,38	-1,990	,078

Tablo 4'teki betimsel analiz sonucunda elde edilen bulgular incelendiğinde düzey belirleme testinin çalışma öncesi yapılan ön test durumunda öğrencilerin ortalama puanı $32,50 \pm 14,61$ olarak bulunurken, çalışma sonunda yapılan son testte öğrencilerin ortalama puanı $37,60 \pm 14,38$ olarak bulunmuştur. Bu iki değer arasındaki farklılığı istatistiksel olarak incelemek için bağımlı örneklem t testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ilk test ve son test değerleri arasında anlamlı bir farklılık görülemediği, $t = -1,990$, $p = ,078$. Öte yandan p değerinin 0,05 ve 0,1 arasında olması elde edilen sonucun sınırda anlamlılık gösterdiğini belirtmektedir.

Tablo 5. *Dikkat Eksikliği Gösteren Öğrencilerin Düzyer Belirleme Testi Ön ve Son Testi Arasındaki Farka Yönelik Bağımlı Örneklem t Testi Analizi Sonuçları*

	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>Std. Sapma</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>Ön test</i>	7	33,00	17,72		
<i>Son test</i>	7	38,71	15,71	-1,901	,106

Dikkat eksikliği göstermeyen 3 öğrenci çalışma dışında bırakılarak kalan 7 öğrencinin düzey belirleme testinin ilk ve son testi arasındaki gösterdikleri farklılık bağımlı örneklem t testi ile incelenmiştir. Tablo 5'te yapılan analiz sonucunda dikkat eksikliği gösteren 7 öğrencinin ilk test ve son test değerleri arasında anlamlı bir farklılık görülemediği, $t = -1,901$, $p = ,106$.

Tablo 6. *Hiperaktivite Gösteren Öğrencilerin Düzyer Belirleme Testi Ön ve Son Testi Arasındaki Farka Yönelik Bağımlı Örneklem t Testi Analizi Sonuçları*

	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>Std. sapma</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>Ön test</i>	9	34,67	13,69		
<i>Son test</i>	9	39,78	13,39	-1,784	,112

Hiperaktivite göstermeyen 1 öğrenci çalışma dışında bırakılarak kalan 9 öğrencinin düzey belirleme testinin ilk ve son testi arasındaki gösterdikleri farklılık bağımlı örneklem t testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda hiperaktivite gösteren 9 öğrencinin ön test ve son test değerleri arasında anlamlı bir farklılık görülememiştir, $t = -1,784$, $p = ,106$.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmalara göre öğrencilerin başarısız olmasında, eğitim hayatlarında dinlemeye yeterince önem vermemelerinin etkisi bulunmaktadır (Conaway, 1982. akt. Yıldırım, Doğanay ve Türkoğlu, 2009: 99). Bu sebeple okullarda öğrenciyi esas alan dinleme faaliyetlerine yer verilmeli, bireylerde dinleme becerilerinin kazanılması, erken yaşlarda sağlanmalıdır.

Demirel ve Şahinel de (2006: 73) dinlemenin öğrenme süreci içerisinde önemli bir yeri olduğunu, öğrencinin öğretmeninden dinleyerek öğrenebileceği bir konuyu ders dışında öğrenebilmesi için çok daha fazla zaman ayırması gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuklara ilköğretim döneminde faydalı olacak dinleme etkinliklerinin uygulanması, not tutmak, söylenecek şeyi tahmin etmek, ipuçlarını tahmin etmek, çeşitli yöntemleri işe koşarak aktif katılım sağlamak ve zihni arındırmak gibi teknikler ilerleyen dönemlerde de iyi birer dinleyici olmalarını sağlayabilecektir.

Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler dersinde dikkat eksikliği bulunan öğrencilerin dersi etkili dinleme sorunlarının giderilmesi ile ilgili öneriler geliştirmektir. Yapılan araştırma sonucunda Conner's DEHB formuna göre dikkat eksikliği veya hiperaktivite gösteren 10 öğrencinin çalışma öncesi ve çalışma sonrası düzey belirleme testleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak yapılan istatistiksel analizde (bağımlı örneklem t testi) bulunan sonucun sınırda anlamlılık göstermesi, katılımcı sayısının azlığından dolayı bu sonucun çıkmış olabileceğini, daha fazla katılımcıyla yapılacak çalışmalarda bu sonucun anlamlı çıkabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde DEHB bulunan öğrencilerin rol yapma yöntemi kullanılarak yapılan bir uygulama ile dinleme becerilerini geliştirmek amaçlanmıştır. Araştırmaya katılan dikkat eksikliği gösteren ve göstermeyen öğrencilerde Sosyal Bilgiler başarı testinden aldıkları ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşılrken ($p > .05$); aynı şekilde hiperaktivite göstermeyen öğrencilerin sosyal bilgiler başarı testinden aldıkları ön-test ve son-test puanları arasında anlamlı fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p > .05$). Ancak "p" Sullivan ve Feinn'e göre (2012) istatistiksel anlamlılık, iki grup arasındaki gözlenen farkın şansa bağlı olma olasılığıdır. "p" değerinin seçilen alfa seviyesinden daha büyük olması durumunda (örn., 05), gözlemlenen herhangi bir farkın örnekleme değişkenliği ile açıklandığı kabul edilir. Yeterince büyük bir örnekleme, istatistiksel bir test hemen hemen her zaman önemli bir farklılık gösterecektir; bunun hiçbir etkisi yoktur, yani etki büyüklüğü tamamen sıfır olduğunda ancak çok küçük farklılıklar, önemli olsa bile, çoğu zaman anlamsızdır. Bu nedenle bir analiz için yalnızca önemli "p" değerinin bildirilmesi, okuyucuların sonuçları tam olarak anlamaları için yeterli olmadığından çalışmaları etki büyüklüğü açısından da değerlendirmek faydalı olacaktır.

Bu çalışma 10 kişi ile yürütülmüştür. Örneğin bir örneklem büyüklüğü 10000 ise, gruplar arasındaki sonuçların farkı göz ardı edilebiliyorsa ve bir başkası üzerinde bir müdahaleyi haklı göstermese bile, önemli bir "p" değeri bulunmuş olabilir. Önem derecesi, etki büyüklüğünü öngörmez. Önemlilik testlerinden farklı olarak, etki büyüklüğü örnek büyüklüğünden bağımsızdır. İstatistiksel anlamlılık ise, hem örneklem büyüklüğüne hem de etki büyüklüğüne bağlıdır. Bu nedenle, "p" değerlerinin, örneklem büyüklüğüne bağlı olmalarından dolayı karışık olduğu düşünülmektedir. Bazen istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç, yalnızca çok büyük bir örneklem büyüklüğünün kullanıldığı anlamına gelir (Ellis, 2010).

Araştırma süresince yapılan gözlemler öğrencilerin farklı bir ders işleme ortamında olmalarının derse olan ilgilerini arttırdığını göstermiştir. Öğrencilere bulunulan yerin klasik sınıf ortamı olmadığı anlatılması, öğrencilere sınıf içerisinde istedikleri gibi oturabileceklerinin söylenmesi, öğretmenden izin almadan ayağa kalkabilecekleri, diğer arkadaşlarını rahatsız etmeden konuşabileceklerinin paylaşılması, ders sırasında söylemek zorunda oldukları şeyleri söyleme şansı bulamamaları durumunda ise akıllarına gelen ayrıntıyı unutmamak için

not almaları gerektiği ve uygun ortam oluştuğunda sınıfla paylaşımları gerektiğinin hatırlatılması dinleme sürelerini arttıran öğeler olmuştur. Yine ders sırasında dikkatlerinin ders dışı bir şeye kaydığını fark ettiği anda dikkatlerini çeken bu durumu sınıf arkadaşları ve öğretmenle paylaşabileceği gibi yönergeler sayesinde derse karşı öğrencilerin ilgisi artmıştır.

Bunlardan başka ders sırasında kullanılan rol yapma yöntemi öğrencilerin istenmeyen hareketliliğini azaltmış; dersin aktif katılım ile işlenmesi derse olan ilgiyi arttırmıştır. Bu sayede öğrencilerin karşılıklı oynanan oyunu izlerken ve anlatırken aslında verilmek istenen kazanımı farkında olmadan edindikleri görülmüştür. Kız öğrencide, erkek öğrencilere göre kısmen dürtüsellik ve hareketlilik daha az gözlenmiştir. Bu durum karakter özelliği olabileceği gibi cinsiyete bağlı gelişim özelliklerine de atfedilebilir. Zaten alanyazın da bunu desteklemektedir (Nathrath ve Wöfl, 2006; Özemen, 2010).

Bu çalışmadan ortaya çıkan en önemli sonuç (özellikle sosyal bilgiler eğitimi alanında çalışmaların seyrek oluşundan da hareketle) dikkat eksikliği olan öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının farkında olan öğretmenler sayesinde DEHB tanısı almış öğrencilerin derse etkili dinleme sürelerinin uzayabileceğidir. Öğretmenlerin belirtilen konudaki farkındalık eksiklikleri bu durumdaki öğrencilerin dinleme becerilerinin geliştirilmesini engellemektedir. Sonraki araştırmaların öğretmen farkındalıkları ve daha fazla sayıda DEHB tanısı almış öğrencilerle yapılması dinleme becerilerinin geliştirilmesine daha fazla katkı sağlayabilir. Ayrıca öğrencilerin sınıf içersindeki öğretmen gözlemlerini dikkate alarak yapılan bir çalışma olması sebebiyle kullanılmayan Conner's Veli Derecelendirme Ölçeği, öğrencilerin evdeki davranışlarını takip edilmesi, velilerin yaşadığı sorunların tespit edilmesi ve çözüm önerileri üretilmesi ve öğrenciyi daha iyi tanıma açısından kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Akyol, H. (2007). *Okuma. İlköğretimde Türkçe Öğretimi* (Editörler: Kırkkılıç, A. ve Akyol, H.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ayaz, A.B., Ayaz, M. & Yazgan, Y. (2013). Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunda sosyal cevaplılıkta görülen değişiklikler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(2), 101-10.
- Barr, R., Barth, J.L. & Shermis, S.S. (1978). *The Nature of the Social Studies: with Forew.* by Edgar B. Wesley. ETC Publications.
- Borgia, E.T. & Schuler, D. (1996). *Action Research in Early Childhood Education*. ERIC Digest.
- Conaway, M. (1982). *Listening: Learning tool and retention agent*. In A, S, Algier & K, W. Algier (Eds.), *Improving reading and study skills* (pp. 51-63). San Francisco: Jossey Bass.
- Demirel, Ö. & Şahinel, M. (2006). *Türkçe Öğretimi*, Ankara: Pegem A Yayınları.
- Ellis, P.D. (2010). *The essential guide to effect sizes: Statistical power, meta-analysis, and the interpretation of research results*. Cambridge University Press.
- Ercan, E. ve Aydın, C. (1999). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu*. İstanbul, Gendas Yayınevi.
- Erden, M. (1996). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Alkim Yayınları.
- Günindi, Y. (2005). *Kullanılan Yöntem ve Araç-Gereçlerin İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin İşlenmesine Etkileri*. Konya.
- Kaymak Özmen, S. (2011). Okulda Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB). *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 1-10.
- Kayaalp, Y. (2008). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu*. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi. 62, s. 147-152. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Lauth, G. W. & Heubeck, B. (2006). *Kompetenztraining für Eltern sozial auffälliger Kinder (KES)*.Göttingen: Hogrefe.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kalavuzu*. İstanbul: MEB. Yayını.
- Sullivan, G.M. & Feinn, R. (2012). *Using effect size or why the P value is not enough*. *Journal of graduate medical education*, 4(3), 279-282.
- Tompkins, G. E. (1998). *Language Arts. (Fourth Edition)*. New Jersey: PrenticeHall, Inc.
- Yıldırım, A., Doğanay, A. & Türkoğlu, A. (2009). *Ders Çalışma ve Öğrenme Yöntemleri (2. baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.